

Clàssics catalans del periodisme esportiu

JOSEP MARIA CASASÚS

La crònica esportiva, elaborada amb una intenció alhora periodística i literària, fou un dels gèneres característics de l'etapa més decisiva dins del procés de modernització del periodisme català, procés que abastà gairebé tot el període anomenat d'entreguerres (1918-1936). De fet, la incorporació dels temes esportius a la periodística catalana dels anys 20 i dels anys 30 fou un dels trets més representatius dels fenòmens d'avantguarda que es produïren en els mitjans de comunicació catalans d'aquell temps. L'aparició de l'esport com a tema de les cròniques i de les columnes dels grans periodistes-escriptors fou un dels signes més rellevants de la profunda renovació del periodisme català que va quedar estroncada per la guerra del 1936.

La informació esportiva —que a Catalunya tenia ja unes experiències peoneres amb “El Mundo Deportivo” i amb el seu principal artífex i eminent periodista especialitzat, Narcís Masferrer (1867-1941)— va esdevenir, a mesura que passava el temps, més acurada i més precisa i es va veure enriquida progressivament per la incorporació de la crònica signada per periodistes i escriptors que tractaven les manifestacions esportives amb pretensions estètiques o intel·lectuals, o en clau irònica o humorística.

La germinació

El primer planter del moviment genuí de reeixits conreadors d'aquella mena de crònica esportiva que assoliria el seu moment de màxima desclosa en tombar el decenni dels 20 fou el setmanari "L'Esport Català" (1925-27), antecedent immediat dels periòdics "La Nau dels Esports" (1929) i "La Rambla" (1929/.../1935-39).

En aquestes publicacions aparegueren els primers treballs periodístics en català que anunciaven una nova manera de tractar el fenomen esportiu.

Per una banda, eren peces de periodistes destacats que, o bé compatibilitzaren aquesta especialitat amb d'altres de ben diverses, o bé es dedicaren més tard a escriure sobre d'altres qüestions. Pertanyen a aquest primer grup personalitats de la mateixa promoció com són Just Cabot (1899-1961), Lluís Aymamí i Baudina (1899) i Francesc ("Paco") Madrid (1900-1952), els quals excel·liren més tard en comeses professionals desplegades en d'altres camps. Cabot ho feu en la direcció del prestigiós setmanari "Mirador" i en el comentari i en la crítica culturals. Aymamí i Baudina, en el gran reportatge polític, perpetuat en un llibre que és un model en el gènere: "El 6 d'Octubre tal com jo l'he vist" (1935). Paco Madrid, en el reportatge sensacional i de fets diversos, i en el testimoni novel·lat sobre les vagues, els atemptats i l'agitació política d'aquells anys tèrbols del període 1918-1931.

52 Per una altra banda, en aquestes primeres publicacions especialitzades, iniciaren també la seva carrera periodistes d'aquella mateixa generació que mantindrien l'especialitat esportiva amb més continuïtat i amb més regularitat que no pas els seus companys. És el cas de Vicenç Bernades (1896-1976), el de Xavier Regàs (1905-1980) i, sobretot, el del més degà dels nostres periodistes, Joaquim Ventalló (1899), que l'any 1928 va ser el primer que, a Catalunya, va descriure i va comentar per ràdio —en directe, naturalment— tot un partit de futbol.

La figura professional més notable d'aquesta primera etapa del nou periodisme esportiu fou, però, Antoni Vilà i Bisa (1888-1965), conegut amb el pseudònim de "Crítias". Fou el director-fundador de "L'Esport Català", però va destacar molt més com a cronista, principalment pels seus comentaris de boxa, escrits amb una agudesia i amb una sensibilitat que enllaçaven amb les fórmules més afinades dels grans cronistes angloamericans en aquesta disciplina; unes fórmules que anticipaven les solucions d'estil i la perspectiva intel·lectual d'aquell periodisme innovador i d'avantguarda que brollaria plenament en els anys de la Generalitat republicana.

En aquell setmanari primicer, justament, s'iniciaren dues carreres professionals ben significatives dins del nou periodisme català dels anys 30: la del Carles Sindreu (1900-1974), que amb el pseudònim de "Fivaller" desplegaria un model de crònica de tennis vibrant, engrescadora, incisiva i, molt sovint, polèmica; i la del Josep Maria Planes (1908-1936), entusiasta en tots els gèneres, obert a tots els àmbits d'interès periodístic.

Planes es va iniciar en el periodisme en llengua catalana com a redactor de "La Nau dels Esports", precisament. Després va conrear el reportatge, sempre des d'una perspectiva exigent, a "Mirador", i també a "Imatges", revista a la manera del "Vu" francès, que ell va fundar i dirigir. Tot i que la seva fama com a jove promesa del nou periodisme català la va aconseguir com a director del setmanari satíric "El Be Negre", i com a autor dels agosarats comentaris de la primera plana de "La Publicitat" contra la "màfia del crim" que s'havia infiltrat en el moviment anarquista (comentaris pels quals fou assassinat a l'Arrabassada l'agost del 36), Josep Maria Planes no va deixar mai la seva vena esportiva. Ho prova a bastament que, pocs mesos abans de morir d'uns trets a boca de canó sobre el parietal esquerre, seguís la Volta Ciclista a Catalunya com a enviat especial.

Aquelles cròniques de Josep Maria Planes sobre la més important cursa catalana de ciclisme són una mostra madura del nivell que havia assolit la periodística de Barcelona en la vetlla de la guerra civil.

La desclosa

En la personalitat polifacètica i febril de Josep Maria Planes conflueixen diversos trets genuïns del periodisme català de finals dels anys 20 i començaments dels anys 30, que determinen la fesomia peculiar del conreu de l'alta crònica esportiva per part d'escriptors i periodistes notables.

Planes fou un jove deixeble de Josep Maria de Sagarra (1894-1961) en l'estil imatjat, colorista, i en el tarannà de noctàmbul i epicuri, però també de Carles Soldevila (1892-1967) pel que feia al seu esperit cosmopolita i al seu gust elegant per les novetats. Els reportatges de Planes sobre ciclisme entroncaven molt directament, per altra banda, amb l'enfocament que Antoni Vilà "Crítias" havia donat a les cròniques de boxa, i també amb el to irònic, mundà i distanciat d'Eugení Xammar "Douglas Flint" (1888-1973), cronista d'hípica a "La Publicidad", en els primers anys vint.

En aquella empenta periodística de Sagarra, de Xammar, de Soldevila i de Villacian, però també de Josep Maria Junoy (1887-1955), de Joan Tomàs (1892-1968), de Llorenç Villalonga (1897-1980), de Sebastià Gasch (1897-1980) i de Josep Pla (1897-1981), hi havia, alhora, dosis de la vella bohèmia i del "periodisme de la canalla" de Paco Madrid, i dosis del reportatge de jutjats i de fets diversos de Lluís Figuerola Anglada (1860-1922) i de Pere Buxareu. Però també hi havia, sobretot, l'atracció per les novetats foranes més refinades. Josep Maria Planes, en el llibre "Nits de Barcelona" (1931), va descriure aquell instant barceloní amb aquestes paraules: "Hom comença a parlar

de cock-tails, de girls, de jazz amb una punta d'afectació, amb un sentit molt modern del periodisme decoratiu”.

No hem de confondre el “periodisme decoratiu” que evocava Planes amb el “periodisme de divagació” o “d’amenitat” que definiria Josep Pla, ni amb el “periodisme de la púrria” (“journalisme de la pègre”), que amb èxit començà a conrear aleshores a França el reporter Blaise Cendrars (1887-1961).

El “periodisme decoratiu” al·ludit per Planes era el de les modes i les importacions. Per les pàgines d’aquells diaris, deia Planes, “desfila una literatura perfumada de whisky i de tabac ros que ha nascut al taulell del cabaret del Palace, entre la boirina de l’alcohol, el ritme picat d’un shimmi i les cames perfectes de les noies d’en Jackson”.

No hem d’oblidar, per altra banda, que molts d’aquells periodistes catalans estaven vinculats d’alguna manera als moviments artístics d’avantguarda (Gasch havia signat el Manifest Groc, i Soldevila va dedicar tot un “D’Ací d’Allà” memorable a l’art més avançat del segle XX). Fou la generació de periodistes que va saber assaborir els fruits madurs de la modernitat. L’esport era un ingredient essencial d’aquesta desclosa de nous àmbits d’interès periodístic i de noves experimentacions literàries. En el millor periodisme d’autor d’aquesta època, l’espectacle esportiu, o les impressions que causa la seva pràctica, contribuïren a configurar una nova retòrica de les emocions mundanes.

Josep Maria de Sagarra va escriure una peça memorable sobre una nit de boxa a les “Arenes”, tot just iniciada la seva secció “L’aperitiu”, en el setmanari “Mirador”, i també un esplèndid reportatge sobre el món que envolta les curses de braus, en el primer número de la revista “Imatges”.

Llorenç Villalonga a “Brisas”, magazine refinat que havia fundat a Mallorca, i que es dedicava a un públic esnob, elegant i frívol, es va deixar fascinar també per la

boxa, que aleshores era l'esport-espectacle de moda "El boxeo es un espectáculo estético" deia en la seva secció titulada "Pousse-Café." "En el boxeo, la fisiología triunfa, como la verdad, sin percalinas". "El boxeo, desde el bajo pueblo inglés, ha ascendido hasta la gente refinada. Muchas espirituales damiselas no desdennan ya este espectáculo. Está, pues, desplazado que el boxeador siga escuchando en el mismo cubo en que su manager ha de lavarle la cara".

J.V. Foix (1893-1987) va explicar més tard, en el seu "Catalans de 1918" que el tennis era el seu esport predilecte. A les pistes del Pompeia coincidia sovint amb Pompeu Fabra i amb la seva filla Carola, que era una jugadora experta. Les seves observacions sobre aquest esport ens han aportat elements sòlids per a afermar una literatura tennística en llengua catalana.

Carles Soldevila, el periodista "gentleman" d'aquella etapa, era un esportista qualificat. Practicava amb molta habilitat el patinatge sobre rodes, exercici que tan bé s'adeia amb la seva silueta espigada, himenòptera i gentil, i també feia rem al port de Barcelona. A "La Nau dels Esports" i a la seva columna diària de "La Publicitat" (el "Full de Dietari", que va escriure durant disset anys) va publicar pocs textos en què l'esport hi fos present de manera explícita, però tot el seu estil, en canvi, era amarat de les maneres cultes, caballeresques, eixutes, nobles, estirades i liberals dels grans "sportmen" britànics.

56 La gent més jove que començà a fer periodisme en aquell temps tenia un esperit esportiu que s'havia covat en aquests mestres i en l'accés directe als continguts de la gran premsa i de les millors revistes internacionals. Ultra la pràctica del reportatge de ciclisme en Josep Maria Planes, ja esmentat abans, en els Sentís, Lladó, Artís-Gener, Regàs, Avel·lí Artís, Josep Manyé, hi havia fibra esportiva. Tot aquell estol de joves periodistes tenia un tremp actiu i engrescat, que era definidor d'un corrent i d'una tendència. Nadaven i s'embarcaven a Port de la Selva o, sense

anar tan lluny, a la Barceloneta. Diuen que Irene Polo la promesa esvaïda d'aquell esbart juvenívol, es banyava (nua?) amb els seus companys. L'amor als esports a l'aire lliure i a la vida desimbolta era present, si més no, en molts dels seus treballs.

L'escola d'alta periodística esportiva que s'havia forjat en aquells anys de modernització accelerada de la premsa catalana no es va malmetre pas del tot amb la guerra. Hi hagué una represa digna, en llengua castellana, que cal esmentar, tot i que no convé fer història de fenòmens encara oberts, fenòmens que pertanyen a la contemporaneïtat. En la molt difícil represa del periodisme liberal de després de la guerra dels tres anys, destacaren en el camp de la periodística esportiva les experiències d'alguns professionals que encara havien rebut el mestratge directe dels grans noms, si més no mitjançant la lectura directa dels seus treballs en els diaris i revistes: Andreu Mercé Vazsla (1918), amb la seva secció setmanal a "Destino" i amb la que va mantenir de manera diària a "Tele/eXpres" va desplegar una mena de crònica que recollia la tradició erudita, tècnica, exigent i ensems dotada de sensibilitat cívica que havien consolidat els grans articulistes que escrivien sobre esport abans de la guerra civil; Celestí Martí Farreras (1919-1988), amb una enorme agudesca culta i un excel·lent domini de l'escriptura, també enllaçà amb la rica tradició del periodisme humorístic esportiu, en el que Valentí Castanys "Dova" (1898-1965) havia assolit una gran popularitat; Néstor Luján (1922), amb els seus comentaris de toros i de boxa (esport que encara era de moda a la immediata postguerra), entroncava amb el corrent intel·lectual i il·lustrat d'alguns dels cronistes que havien escrit d'esports i de lleure en els anys d'entreguerres.

El futbol, que ja havia esdevingut una sòlida institució de masses, va propiciar un nou periodisme crític, d'intenció social, inquiet i penetrant, del qual en foren una mostra reeixida la secció "Bajo la piel del estadio" que Josep

Morera Falcó (1919) publicava cada setmana a "El Correo Catalán", i el cicle de cròniques molt intencionades sobre el Barça que Manuel Vázquez Montalbán (1939) va escriure per al setmanari "Triunfo".

La ràdio i la televisió (que va arribar a Catalunya l'any 1959), tot i que són mitjans allunyats del concepte convencional de crònica esportiva, també han produït clàssics de la periodística especialitzada. En el cas de la televisió, es pot esmentar l'experiència positiva de Juan José Castillo (1921) que, com a comentarista de les primeres transmissions en directe de la Copa Davis, va encertar a confegir un model de crònica oral precisa, tècnica i erudita. En el cas de la ràdio, les cròniques dels partits de futbol que ha desplegat en directe Joaquim Maria Puyal (1949) han contribuït, si més no, meritòriament, a normalitzar una part del lèxic esportiu en llengua catalana.

Són fenòmens, però, més propers en el temps, i és molt probable que ens manqui encara la perspectiva escaient per a una anàlisi de pretensions objectives. Un dels entrebancs que té el periodisme, fins i tot quan fa història, és que hom opera sobre esdeveniments encara oberts, en procés de formació. Tal com va dir l'any passat a Barcelona el professor Eugenio Coseriu, en la conferència de cloenda de les IV Jornades de Periodística organitzades per la Societat Catalana de Comunicació, "el periodista es troba sempre dins l'esdeveniment". S'hi troba, fins i tot, quan fa història de la literatura periodística especialitzada, com és ara aquella que ha estat generada per les activitats esportives. ■